

KÜLTÜRÜMÜZDE CÖNKLERİN ÖNEMİ VE SİVAS KAYNAKLI CÖNKLER

Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA

Başta halk şairlerinin şiiri olmak üzere çeşitli folklorik bilgilerin kaydedildiği ve uzunlamasına açılan, sırtı dar, ensiz, deri kaplı deftere cönk denilir. Benzerliğinden ve şeklinden dolayı bu defterlere *sığırdili* yahut *danadili* de denilmiştir. Bazı kayıtlarda cönk yerine *beyaz-ı büzürg* ifadesi kullanılmıştır. Aydınlar da bu defterlere *sefine-kâri* demişlerdir.

Kelimenin milliyeti hakkında iki görüş vardır. Birinci görüş kelimenin Cava ve malaya dillerindeki “conk” sözü ile ilgilidir. İkincisi de Aka Seyyid Muhammed Ali’ye göre kelimenin aslı Türkçedir ve “*türlü konuların özellikle çeşitli şairlerden seçilmiş şiirlerin yazılı olduğu kitap veya defter*” anlamına gelir. Muhammed Ali, bunun yanında cönke “büyük gemi, fakirlerin kullandığı satrançlı çul ve kilim, büyük nesne” anlamlarını da verir. Şeyh Süleyman Efendi’nin Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî eseri, Hüseyin Kâzım Kadri’nin Büyük Türk Lügati’nde ve Ziya Şükün’ün Farsça-Türkçe Lügat’inde de aşağı cönke yukarı aynı anlamlar verilmiştir. Veled Çelebi (İzbudak) da bu kelimenin “Tespit etmek, derlemek, ciltlemek” anlamına gelen “cönemek, cönlemek, cünlemek” fiilinden türemiş olduğunu ileri sürmüştür. Cönk kelimesi, Türkçede XV. yüzyıldan itibaren kullanılmıştır.

Cönkler, âşık edebiyatının ve önceki devirlerin sözlü folklor ürünlerinin yazıya dönüşmüş örneklerini içine aldıkları için en değerli başvuru kaynaklarıdır. Daha ziyade şiirleri ihtiva etmekle beraber, tamamının böyle olduğu söylenemez. İçinde bazı dini bilgilerin, hutbe ve vaaz notları gibi mensur metinlerin bulunduğu cönkler de yok değildir.

Cönklerin genel özellikleri şöyle özetlenebilir:

1. Genellikle “Besmele” ile başlanılır.
2. Belli bir ebadı yoktur ve her cönkün ebadı farklıdır. Sözcüğü; 5 X 10, 15 X 23 cm. boyutunda olabilirler.
3. Birden fazla kişi tarafından yazılmış olabilir.
4. Yaprak sayıları ise 10 ilâ 300 arasında değişir.
5. Çoğunda sayfa rakamı yoktur.
6. Aralarında koparılmış sayfalara yahut cönkü okuyanlarca boş kısımlarına yazılmış özel notlara rastlanılır.

7. Önceki yüzyıllara ait cönklerin kâğıtları daha temiz ve iyi terbiye edilmiştir. Sonraki yüzyıllarda tutulmuş cönklerin kâğıtları ise kirli, kalın ve kaba filigranlıdır. XIX. ve XX. yüzyıla ait cönklerinin kâğıtları ise, pembe, krem, sarı, turuncu, mavi, mor renkte olup aharlıdır. Önceki yıllara ait cönklerde ise aharlı kâğıda sahip cönklere pek rastlanılmaz. Genellikle “Alikurna” yahut “Abadî” adı verilen kâğıt kullanılır.

8. Cönklerde, halk şiirinin dışında divan şairlerinin şiirleri, ilaç tarifleri, gelecek ve nazarla ilgili bilgiler, bilmeceler ve çözümleri, yemek tarifleri, kişilerin doğum ölüm tarihleri, alacak-verecek hesapları, halk hikâyeleri, Karagöz metinleri, rüya tabirleri, hutbeler, mev'izeler, dualar ve salâvatlar, seyirname, fal, büyü, tılsım ve muskalar, ay tutulması, büyük yangınlar ve sel felaketleri, vefkler, mektuplar, tarihi olayları açıklayan kayıt ve tarihler, tekerlemeler görülür. Bu bakımdan cönkler, içinde her türlü mal bulunan gemilere benzetilmiştir.

9. Şiirler, yazan kişinin bilgi eksikliğinden, unutkanlığından yahut özel tavrından dolayı kimi zaman ölçüsüz olabilmektedir.

10. Şiirlerin çoğunun sonunda *temmet* yazılıdır. Başlarına da çoğu zaman türkü, ilâhî, koşma, şarkı, gazel gibi şiirin türünü belirten başlık yazılır. Ancak bilgisizlikten kaynaklanan yanlış isimlendirmeler de görülür.

11. Genellikle şairin adının geçtiği kelimenin üstü çizilidir.

12. Bazılarında parçanın altında henüz ne anlama geldi bilinmeyen (*kâf* ve *yâ*) ibaresi vardır.

13. Çoğunlukla siyah, kahverengi çeşitli tonlarda ve nadiren kırmızı deriyle kaplıdır. Hatta cilt kapağı deri olmayanları dahi vardır ki bunlar genellikle köylerde tutulmuştur.

14. Genellikle tezhipsizdir, ancak bazılarında eğri büğrü cetvel ve satır çizgileri, kaba nakışlar, görülmektedir. Az da olsa bazı cönklerde halk tarzı resim, şekil ve motifler görülür.

15. Büyük şehirlerde yazılmış olan cönklerdeki yazıların çoğu okunaklı ve güzel hat ile yazılmıştır. Anadolu köylerde tutulan cönklerin yazı ve imlâsı bozuktur. Cönklerin imlâsı hususu başlı başına incelenmesi gereken konudur ve imlâ özellikleri onlarca madde altında toplanabilir. Ancak dikkat çekici olanlar şöyle sıralanabilir:

*Ağız özellikleri etkisiyle ünsüzlerin yer değiştirilerek yazıldığı görülür. Örnek: *kalbimiz* yerine *kablımız* gibi...

*Asıl harf yerine başka harfler kullanılmıştır. Örnek: *gurur* yerine *kurur*, *gurbet* yerine *kurbet*, *sorgu* yerine *sorku*, *gürbüz* yerine *güllüz*, *nefs* yerine *nevs* gibi...gibi...

*Asıl imlâda (dal, re) ve (zel) vs gibi harfler kendisinden sonra gelen harflerle bitiştirilmezken, cönklerde bitiştirildiği görülür.

*Tamlamalarda ilk kelimededen sonra fazladan (ye) harfi yazılmıştır.

*Kimi zaman kelimenin bünyesindeki harfler yazılmamıştır. Örnek: *doğruluk* yerine *toruluk* gibi...

*Bazı kelimeler konuşulduğu gibi yazılmıştır. Örnek: *ark* yerine *hark*, *rahat* yerine *irahat*, *rağbet* yerine *ırağbet* gibi...

Biz bu bildirimizde yıllarca toplayarak arşivlediğimiz cönklerden Sivas'la ilgili olanları burada tanıtmaya çalışacağız. Özel Arşivimizde bulunan cönklerin toplam sayısı 41'dir. Bunlardan 36'sı Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde öğrencilerimize Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Danışmanlığını yaptığım bu tezlerin dökümü ve hazırlayanlar şunlardır: Bülent Şahin (1, 2, 3, 4), M. Necati Demircan (5, 6, 7, 8), Nuran Baygül (10, 11, 12), Emine Çongar (13, 14, 20), Solmaz Bakay (16, 17, 18), Murat Türkyılmaz (26, 27, 28, 29), Zühal Yuvacı (33, 34), Dilara Akbulut (36).

Cönkler üzerinde bugüne kadar İbrahim Aslanoğlu¹, Müjgân Cumbur², Hikmet Dizdaroğlu³, Orhan Şaik Gökyay⁴, Sabri Koz⁵, Kutlu Özen⁶, Burhan Paçacıoğlu⁷,

¹ İbrahim Aslanoğlu, "Geçen yüzyıllarda Folklorumuza Işık Tutan Kaynaklar", I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C. I, Ankara, 1976.

² Müjgân Cumbur, "Folklor Araştırmalarında Cönklerin yeri", I. Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri, Ankara, 1974.

³ Hikmet Dizdaroğlu, "Cönklerde Güvenirlilik Derecesi", *Türk Folklor Araştırmaları*, XVII (341).Aralık 1977.

⁴ Orhan Şaik Gökyay, "Cönk" Md., *İslâm Ansiklopedisi*, T.D.V., İstanbul, 1993.

⁵ Sabri, Koz "Cönk" Mad., *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 2, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977.

⁶ Kutlu Özen, "Cönk ve Mecmuaların Halk edebiyatı Araştırmalarındaki Yeri, Sivas Yöresinde tutulmuş olan Cönklerin Bazı Özellikleri", *Kızılırmak*, S. 1.

⁷ Burhan Paçacıoğlu, "Bir Cönk İncelemesi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 2, Sivas, 1996.

Mehmet Zeki Pakalın⁸ ve M. Şakir Ülkütaşır⁹ gibi araştırmacılar tarafından önemli bilgiler verilmiştir.

Cönklerin çoğu Alevî köylerinde yazılmıştır ve özellikleri şu şekildedir:

1 numaralı cönk: 11 X 17 cm. boyutundadır. Son sayfadaki “*İmam Musa-yı Kâzım sultan-ı zîşan evladlarından lakabı Küçük Gariboğlu demekle meşhur kaza-yı Divriği 1296 (M. 1880)*” ifadesinden anladığımıza göre cönkü, Divriğili Küçük Gariboğlu yazmıştır. Tamamında aynı yazı karakteri vardır. Yandan dikişli olup defter şeklinde açılmaktadır. Cönk toplam 68 yapraktır. Her şiirin sonuna alt alta üçgen oluşturan çizgiler çekilmiştir. Cönkün aslı Divriği'nin Karakale köyündeki Hüseyin Demirtaş'ta bulunmaktadır. Cönkte şu şairlerin 78 şiiri yer almaktadır: *Aşıkî, Bende, Dedemoğlu, Dertli, Derviş Ali, Er Mustafa, Fedayî, Gevheri, Hayri, Hüseyin, İsmail, Kul Himmet, Kul Himmet Üstadım, Niyazî, Pir Sultan Abdal, Sadık, Sefilî, Sıtkı, Sultan Hatâyî, Şah Hatâyî, Veli, Viranî, Viranî Abdal.*

2 numaralı cönk: Boyutu 12 X 18 cm.'dir. Toplam 62 yapraktan oluşmaktadır. Bazı mısraların üstü kırmızı renkli kalemle çizilmiştir. Yazıların mürekkebi aynı tonda değildir. Son yaprağında şöyle bir ibare vardır: “*Üçpınar karyesinde Mansur oğlu veli Efendi'nin mecmuasıdır. Sene 1335 (M. 1919)*” Oldukça yıpranmış olup cilt kapakları yoktur. İçinde şu şairlerin 78 şiiri yer almaktadır: *Abdal Pir Sultan, Âşıkî, Bâki, Bende, Cafer Oğlu, Celalî, Cemalî, Dedemoğlu, Dertli, Derviş Ali, Derviş Süleyman, Fevzi, Gulâm, Gulam Kul, Halil, Hasretî, Hatâyî, Hilmî, Hüseyin, İsmail, Kalender, Kanberî, Kul Himmet, Kul Himmet Üstadım, Kul Mustafa, Nesimî, Niyazî, Noksanî, Sadık, Şah Hatâyî, Sefil Ali, Sefil Mehmet, Sırrı, Sofi Oğlu, Sultan Hatâyî, Teslim Abdal, Ülfetî, Veli, Viran Abdal, Viranî.*

3 numaralı cönk: 11 x 23,5 cm. boyutundadır. 29 yapraktır. Sayfaları lekeli. XX. yüzyılın başlarında Divriği'de yazıldığı tahmin edilmektedir. Düzenleyen kişi ve düzenlendiği tarih hakkında herhangi bir bilgi yok. Şiirlerin hepsi nefes nazım türüyle yazılmıştır. İçinde 63 şiir vardır. Bazılarının şairi belli değildir. Alevî- Bektaşî şairleri çoğunluktadır. Şu şairlerin şiirleri bulunmaktadır: Başından sonuna kadar aynı yazı ile yazılmıştır. İçinde 26 âşığın 64 şiiri bulunmaktadır. Şiirlerine yer verilen başlıca âşıklar şunlardır. *Abdal Musa, Abdal Pir Sultan, Ahi, Ali Dede, Baba İbrahim, Balım Sultan, Budala, Cafer Abdal, Deli Şükrü, Dertli Kemter, Derviş, Derviş Ali, Derviş*

⁸ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, M. E. B Yay. İstanbul, 1993, s. 303.

⁹ M. Şakir Ülkütaşır, “Halk Edebiyatı Araştırmalarında Cönklerin Değeri”, *Türk Kültürü*, Sayı 60, Ankara, 1967.

Hüseyin, Geda Müslî, Hacı Recep, Hatayi, Herdemi, Hüseyini, Kaygusuz, Kemter, Kul Himmet, Meczub Abdal, Musa Dede, Pir Sultan, Pir Sultan Abdal, Rahmi, Sefil, Sefil Sersem, Seyyid, Seyyid Dede, Şah Hatayi, Teslim Abdal, Veli Dede.

4 numaralı cönk: Cönkün aslı Kangal'ın Karanlık köyündeki Ali Ekber Öztürk'tedir. 16 X 20 cm. boyutunda olup 29 yapraktır. 1331 (M. 1915) yılında Kangal'ın Karanlık köyünde yazılmıştır. Cönkte 26 şaire ait 58 şiir bulunmaktadır. Şiirlerine yer verilen başlıca şairler şunlardır. *Budala, Deli Boran, Fedâî, Feyzî, Fuzulî, Hasretî, Hatayî, Hulkî, İrfanî, Kemterî, Kul Himmet, Muradî, Mehmed, Nesimî, Noksanî, Pehlül Divane, Pir Sultan Abdal, Sadık, Sefil Kul Himmet, Sefil Mehmet, Şi'rî, Veli, Viranî, Visalî.*

5 numaralı cönk: Cönkün aslı Divriği'nin Höbek köyündeki Veli Gökçe'dedir. 29 yaprak ve 10 X 20 cm. boyutundadır. 1290 (M. 1874) yılında Divriği yöresinde yazılmıştır. İçinde; *Âşıkî, Dedemoğlu, Dertli, Derviş Ali, Gani Baba, Gevherî, Hatayî, İsmail, Kemter Himmet, Kemter, Kul Himmet, Kul Sevindik, Nesimî, Niyazî, Öksüz, Seyyid Nesimî, Seyyid Seyfi, Türabî, Viranî* gibi şairlerin 38 şiiri yer almaktadır.

6 numaralı cönk: Divriği'nin Höbek köyünde tutulduğu sanılmaktadır. Aslı Derviş Aslandoğan'dadır. 18 yaprak ve 16 X 22 cm. boyutundadır. XIX. Yüzyılın sonlarında yazıldığını tahmin edebiliriz. İçinde on dokuz şairin 31 şiiri bulunmaktadır. Sözkonusu şairler şunlardır: *Abdal Pir Sultan, Budala, Dedemoğlu, Derviş Ali, Hatayî, Hilmi Dede, Hüseyin, İsmail, Kemter, Kul Himmet, Kul Himmet Üstadım Behlül Divane, Rıza Tefvik, Sadık, Senem, Nesimî, Teslim Abdal.*

7 numaralı cönk: İlk ve son sayfaları eksik olan bu cönk tahminimize göre XIX. Yüzyılın ortalarında tutulmuştur. Aslı, Divriği'nin Karakale köyündeki Hüseyin Demirtaş'tadır. Cönk, 14,5 X 21,5 cm. boyutundadır. Toplam 123 yapraktır. İçinde 40 şairin 140 şiirine yer verilmiştir. Bu şairlerin başlıcası alfabetik sıra ile şöyledir: *Asrî, Arif, Âşık Umman, Budala, Cafer, Cefaî, Derviş Ali, Dertli, Dedemoğlu, Deli Boran, Fedâî, Feryadî, Gedâî, Gevherî, Gulamî, Hasretî, Hatayî, Hüseyin, İsmail, Kul Himmet, Kul Himmet Üstadım, Kul İsmail, Kul Sevindik, Miratî, Nesimî, Noksanî, Pir Sultan Abdal, Sadık, Sefil Ahmet, Sefil Ali, Sefil Edna, Sıtkı, Sırrı, Şem'î, Şi'rî, Teslim Abdal, Veli, Viranî, Visalî.*

8 numaralı cönk: 79 sayfadan ibaret ve yandan dikişli olup boyutu 12 X 17 cm.'dir. İki farklı yazı vardır. Yazıldığı yıllara ait herhangi bir kayıt yoktur. Ancak içinde yer alan şairlerden ve kâğıdın özelliğinden dolayı XX. yüzyılın başlarında tutulduğunu tahmin edebiliriz. Cönkte yer alan şairlerin başlıcası alfabetik sıra ile şöyledir: *Âşık Muhammed, Dertli, Fakir Edna, Fedayî, Hüseyin, İbrahim, İsmail, Kemterî,*

Kul Fakir, Kul Himmet, Kul Pervane, Mahzunî, Muhammet Mehdî, Muhlisî, Nesimî, Noksanî, Sadık Musa, Sefil Ali, Sefil Sadık, Selmanî, Şah Hatayî, Veli, Viranî.

10. numaralı cönk: Adı geçen cönk 13 X 16 cm. boyutunda olup 54 yapraktır. Divriği yöresinde tutulmuştur ve cönkün orijinali Divriği Anzağar köylü Garip Tuncer'de bulunmaktadır. Cönkte 42 âşığa ait 87, söyleyeni bilinmeyen 10, toplan 97 şiir mevcuttur. Genellikle XIX. ve daha önceki yüzyılda yaşamış şairlerin şiirlerine yer verildiği göz önünde tutulursa, cönkün en geç XIX. yüzyılda tutulduğunu söyleyebiliriz. Cönkte şiiri yer alan âşıklar şunlardır: *Âşıkı, Ârifoğlu, Abdal, Budala İsmail, Deroiş Süleyman, Dertli, Dedemoğlu, Esirî, Eşrefoğlu, Fedayî, Gevherî, Hasretî, Hatayî, Hüseyinî, Kusurî, Kul Sıtkı, Kul Mustafa, Kul Himmet Üstâd, Kul Fakir, Kemter, Noksanî, Pir Sultan Abdal, Sultan Muhammed, Sofioğlu, Sefil Öksüz, Sefilî, Sadıkî, Şîrî, Türabî, Teslimoğlu, Teslim Abdal, Velî, Viran Abdal.*

11 numaralı cönk: 11 X 17 cm. boyutunda ve 11 yapraktır. Divriği yöresinde tutulmuştur. Aslı, Divriği Anzağar köyündeki Garip Tuncer'de bulunmaktadır. Cönkte, 8 âşığın 19 şiiri yer almaktadır. Bu âşıklar; *Dertli, Deroiş Ali, Feyzî, Hatayî, Kul Himmet, Kuddusî, Kul Hüseyin, Teslim Abdal*'dır.

12 numaralı cönk: R. 1316 (M. 1900) yılında Divriği'nin Venk köyünde tutulmuş olan bu cönk, 9 X 23 cm. boyutundadır. Orijinali Divriği'nin Mursal köyündeki Kalaycı Kamber'dedir. 55 yaprak olan cönkte, 30 şairin 99 şiir bulunmaktadır. Adı geçen şairler şunlardır. *Ali, Dertli, Dertli Kemter, Deli Boran, Esirî Baba, Feyzî, Gevherî, Hasan Dede, Hasan Paşa, Hatayî, Hüseyin, İsmail, Kabulî Baba, Kalender Baba, Karacaoğlan, Kemter, Kul Himmet, Kul Himmet Üstadım, Kul Safî, Kusurî, Nesimî, Noksanî, Pir Mehmet, Pir Sultan Abdal, Sadık Baba, Şem'î, Teslim Abdal, Veli, Viranî, Zekayî.*

13 numaralı cönk: R. 1325 (M. 1909) tarihinde Divriği'de tutulmuştur. 11.5 X 19 cm. boyutundadır. 37 varak olan bu cönkün aslı Kutlu Özen'de bulunmaktadır. İçinde 18 şairin 34 şiiri bulunmaktadır. Şairin adları şöyledir. *Askerî, Can Hatayî, Fakirî, Gevherî, Hüseyin, Kul Himmet, Kul Himmet Üstadım, Noksanî, Nesimî, Pirî, Seyyit Süleyman, Sırrı, Viranî / Viranî Adal, Zuhurî.*

14 numaralı cönk: Divriği yöresinde tutulmuştur 8 X 12 cm. boyutunda olup 59 sayfadan ibarettir. XIX. yüzyıl sonlarında yazıldığını tahmin etmekteyiz. İçerisinde yer alan şairler şunlardır. *Dedemoğlu, Deroiş Ali, Deroiş Süleyman, Hatayî, Hüseyin Kul Himmet, Muhammed, Şah Hatayî, Yemini, Zuldân Hatayî.* Şiirlerinin çoğunun altında Arapça "temmet" kelimesi bulunmaktadır

15 numaralı cönk: İçinde 13 şiir vardır. 15 yaprak ve 12,5 X 28 cm. boyutundadır. Üç şiirin sahibi belli değildir. Cönte şu şairlerin şiirleri bulunmaktadır: *Abdi, Abdülkadir, Hafzî, Hüseyinî, Hüsnî, Hüsnî Efendi, Kâzım, Rıza, Seyranî, Seyyitoğlu, Türabi*. Ayrıca bir mani ve bir çok müfret bulunmaktadır.

16 numaralı cönk: Toplam 28 yapraktır. 11,5 X 22,5 cm. boyutunda olup kim tarafından ne zaman yazıldığı hususunda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Ele alınan şairler göz önünde tutulursa, XIX. yüzyılda yazıldığı düşünülebilir. Cilt kapakları yoktur. Şiirler "tamam" ibaresi ile bitirilmiştir. Cönkün orijinali özel kitaplığımızda bulunmaktadır. Cönte şiirleri bulunan şairler şunlardır: *Azbî, Garîbî, Harâbî, Hasretî, Kalender Abdal, Kamberî, Pir Sultan Abdal, Selîmî, Seyfi, Şehîdî, Türâbî, Zâhir, Virânî* gibi şairlerin şiirleri yer almaktadır.

17 numaralı Cönk: R. 1354 (M. 1938) yılında düzenlenmiştir. 40 yaprak 10 X 15 cm. boyutundadır. Birkaç kişi tarafından kaleme alınmıştır ve bu kişilerin kim olduğu belli değildir. Şiirlerin sonunda "temmet" bulunmaktadır. Cönte şu şairlerin şiir vardır: *Âşık Ömer, Eşrefoğlu Rûmî, Zâîfî, Yunus Emre, Tevruzî, Nûrî, Sûzî, Şemsî, Fazlî, Hâfızî, Muhibbî, Muhiddin, Nakşî, Nesîmî, Niyazî*. Bu arada pek çok şiirin sahibi belli değildir ve çok sayıda da mani vardır.

18 numaralı cönk: Yazıldığı tarih bili değildir. 89 sayfadan ibaret olup 10,5 X 21 cm. boyutundadır. Düzenleyen şahsiyet hakkında da bilgi içermemektedir. Birden fazla yazı tipi bulunması şiirlerin farklı kişiler tarafından kaleme alındığını göstermektedir. İçinde şiirleri bulunan şairler şunlardır: *Âşık Ömer, Gevherî, Hüseyin, Kuddûsî, Ali, Mehmet, Derunî, Sürurî, Halil, Yunus, Kâtibî*. Bunların yanında çok sayıda mahlassız şiir ile mâni semâî, gazel, münacaat, şarkı ve müfretler de bulunmaktadır. 13, 14, 32, 33, 36, 47, 63. Cönkün bazı sayfaları da boştur.

20 numaralı cönk: Gürün'ün Külahlı köyünden Cafer Kaplan'da bulunmakta olup 117 yapraktır. XIX. yüzyılda tutulmuştur. Yazısı okunaklı ve düzenlidir. Cönte iki ayrı yazı karakteri vardır. Şiirlerin dışında münacat, Hz. Muhammed'den şefaât dileme, Kur'an-ı Kerim'den ayetler, Kerbelâ olayı, Miraç hadisesi ve öğütler yer almaktadır. Cönte yer alan şairler ise şunlardır: *Abdal Pir Sultan, Aşıkî, Aşık Muhammed, Aşık Hüseyin, Biçare Kalender, Can Hatayî, Dedemoğlu, Dertli, Derviş Ali, Fevziya, Fuzuli, Hakkı, Hatayî, Hatice Mihrap, Hulki Hüseyin, Hüseyin, İsmail, Kalender, Kemter, Kul Hasan, Kul Himmet, Kuddûsî, Kusurî, Muhammed, Nesimî, Noksânî, Pir Sultan Abdal, Sadık, Sefil Abdal, Sefil Ali, Seyyid Budalam, Seyyid Nesimi, Seyyid Nizamoğlu, Sultan Hatayi, Şah Hatayi, Şekür, Nizamoğlu, Teslim Abdal, Veli, Viranî-Viranî Abdal-Viranî Derviş, Yeminî*.

21 numaralı cönk: Düzenlendiği tarih ve yazarın kişisi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. 23 yaprak ve 12 x 24 cm. boyutundadır. İçinde 29 şiir kayıtlıdır ve bunların sekizi mahlassızdır. Ayrıca müfret, mani ve türküler de bulunmaktadır. Yazı farklılıklarından birkaç kişinin kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Cönkte şiirleri bulunan şairler şunlardır: *Abdi, Âşık Mustafa, Âşık Ömer, Derviş Dede, Gevherî, Hilmi, Kul Mustafa, Mustafa, Ömer, Yunus, Yunus Emre.*

22 numaralı cönk: Hangi tarihte yazıldığı bilinmemektedir. 35 yapraktır. 11,5 X 19 cm boyutundadır. Kim tarafından yazıldığı belli değildir. Yazı karakterlerinin farklılıkları birkaç kişi tarafından yazıldığını göstermektedir. Daha çok Alevî-Bektaşî inancıyla söylenmiş şiirler yer almaktadır. İçinde 47 şiir yer almaktadır. Bunlardan altı tanesinin sahibi belli değildir. Bu cönkte şiirleri bulunan şairler şunlardır: *Askerî, Can Hatayî, Fakiri, Gulam, Hatayî, Hüseyinî, Kul Himmet, Nesimî, Noksanî, Pir Sultan Abdal, Selman, Seyyid, Seyyid Nesimî, Sırrı, Şah Hatayî, Şem'î, Turâbî, Viranî, Virani Abdal.*

24 numaralı cönk: Düzenlenen tarih ve düzenleyen kişi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. 65 yaprak ve 10,5 x 18 cm. boyutundadır. Bazı sayfalarda boşluk vardır. Cönkte 37 şiir mevcuttur. Bunların dördünün sahibi bilinmemektedir. Farklı karakterleri kullanılmıştır. Yazıları okunaklıdır. Üveys ve İmam'ın "İki Şairin Demeleri" başlığında verilmiş şiir dikkat çekicidir. Cönkte yer alan şiirlerin şairleri şunlardır: *Arif, Âşık Ömer, Âşık Şenlik, Âşık Yunus, Bekir, Cihani, Ruhsatî, Derviş, Derviş Yunus, Eşref, Refik, Sümmanî, Tabib, Vuslatî.*

26 numaralı cönk: R. 1326 (M. 1910) yılında Şarkışla'da tutulmuş olan bu cönkün aslı Âşık Alimî (Süleyman Erdinç)'dedir. Cönk 12 X 18 cm. boyutunda ve 32 yapraktır. Sivas-Şarkışla kaynaklı olan bu cönkte; *Zekâî, Viranî, Turabî, Hulusî, Hatayî, Yusuf, Veli, Necmî, Hüseyin, Hilmi Dede Haydarî, Halimî, Halî, Fedayî, Damenî* ve Budala İsmail'in birer şiiri bulunmaktadır. Sonunda; "*Muhariri Emlek nahiyesine tabi' Orta Karyeli Kahvecizade Başçavuş Mehmed Efendi tarafından yadigâr olmak üzere Mehmed Ağa'ya yazılmıştır. 1326*" sözleriyle cönkün kime kim tarafından yazıldığı kaydedilmiştir. Buna göre 1910 yılında yazıldığı anlaşılmaktadır. Cönkte rik'a ve ta'lik olmak üzere iki yazı karakteri vardır. Mahlassız şiir yoktur. Mısra sayıları her sayfada farklıdır. Alevî-Bektaşî edebiyatına ait örneklerin bulunduğu cönkte; Kerbela olayı Hz. Ali ve Oniki İmam'a sevgi, vb. konular işlenmektedir.

28 numaralı cönk: Aslı Sivas-Yıldızeli-Yukarı Çakmak Köyü'nden Mehmet Korkmaz'da olan cönk, 11 X 23 cm. boyutunda ve 63 yapraktır. Cönkte; *Yunus Emre, Talibî, Niyazî, Kevserî, Karacaoğlan, Hicabî Pervane, Gevherî, Âşık Ömer, Zikrî, Zarurî, Şemsî, Suzî, Salih Efendi, Sailoğlu, Nurî, Anî, Mevzunî, Masumî, Kaddî, İrfanî, Hilmi,*

Derunî, Âşık İbrahim, Âşık Garip, Âşık Abdî ve *Ahmedî*'nin şiirleri bulunmaktadır. Ayrıca yirmi tane de mahlassız şiir, ilaç tarifi, büyü, Gurrename, Fıkhi konular, Dualar ve cönk sahibini ilgilendiren doğum tarihleri mani ve müfretler de vardır. Bazı sayfalarında kaydedilmiş olan 1244 (1828), 1264 (1847), 1274 (1857) tarihlerinden hareketle cönkün 1828-1857 yılları arasında tutulduğu söylenebilir. Nesih ve rik'a yazı karakterleri kullanılmıştır.

29 numaralı cönk: Sivas - Suşehri kaynaklı olup aslı Murat Bozkurt'tadır. 11, 5 X 18 cm. boyutunda ve 31 yapraktır. *Yunus Emre, Hamdî, Şems-i Tebrizî, Necatî, İsmail Hakkı, İbrahim Efendi, Hafız* ve *Gevherî*'nin şiiri bulunmaktadır. Bir kişi tarafından rik'a yazı karakteriyle okunaklı bir şekilde yazılmıştır. Sayfalarda mısra sayıları farklı ve oldukça aralıktır. Yedinci yaprakta yer alan R. 1320 tarihi cönkün 1904 yılında yazıldığını göstermektedir.

33 numaralı cönk: Toplam 62 yapraktır. Sonunda Hz. Muhammed Mustafa'ya salâvat verilip okuyana, yazana ve dinleyene dua edilmesi kaydı ve Ali Efendi'den Bektaş Efendiye yadigâr olarak tahrir edildiği kaydı düşülmüştür. Tek ayaklı şiirlerde sık sık "eyzan" kullanılmış ve çoğunun "temam, tamam olundu, hıtam, yadigârdır canlarım" gibi ibareler konulmuştur. İçinde; *Pir Sultan Abdal, İsmail, Veli, Kul Mustafa, Sadık, Nesimî, Noksanî, Deroiş Ali, Şah Hatayî, Viranî, Kul Himmet Üstadım, Feyzî, Pir Sultan, Mehmed, Kul Sevindik, Hasreti, Deroiş Süleyman, Âşıkî, Deroiş Ali, Kul Himmet, Teslim Abdal, Süleyman, Deroiş Mehmet, Kul Mehmet, Karacaoğlan, Sürurî*'nin şiirleri; "Yılan Duası", "Saki Duası", "Salâvat name-i İmameyn", "Sülâle-i Nebi Aleyhim ecmain" yer almaktadır. Ayrıca bazı sayfalarda basur, sarılık, baş ağrısı, öksürük, kulak ağrısı, kuduz, kuru yara gibi hastalıklarla ilgili olarak birtakım şifa bilgileri verilmiştir.

34 numaralı cönk: Divriği kaynaklıdır. 1906'da yazılmıştır. Sonunda Latin harfleriyle "Hasan Yalıncaklı Divriği Aydoğan Köyü 1928" notu düşülmüştür. 62 yaprak ve 12 X 19 cm. boyutundadır. İlk sayfasına bir insan yüzü figürü çizilmiştir. Cönk kelime-i tevhidle başlamış, Hz Ali'ye, Hz. Hasan'a ve Hz. Hüseyin'e övgüler yapılmıştır. İçinde *Delikanlı, Nazmî, Sadık, Noksanî, Kusurî, Kelamî, Kul Edna, Şah Hatayî, Deroiş Ali, Hatayî, Sefil Ali, Ragıbî, Pir Sultan, Sıdkî, Viranî, Feyzî, Cemaleddin, İsmail, Cefalı, Pir Sultan Abdal, Kalender Abdal, Abdal Pir Sultan, Fakir Edna, Nesimî, Dertli, Veli, Budala, Kul Budala, Dedemoğlu, Kul Himmet Üstadım, Deroiş Ali, Âşık Hüseyin, Kul, Duran Abdal, Kemterî, Kul Âşık, Arif, Sefil, Feryadî, Hasreti, İradî, Viranî Abdal, Hüsnî, Ziya, Kaygusuz, Deli Şükrü, Kul Mustafa, Pir Sultanın Kızı (Senem), İrşadî, Yunus Emre, Er Mustafa, Öksüz Hızır, Rahmi, Öksüz Abdal, Kul Hatayî, Turabî, Niyazî*'nin şiirleri bulunmaktadır. Ayrıca cönkte "Saki Duası", "Salâvat ü Name-i

İmameyn", "Sülâle-i Nebi Aleyhim Ecmain", "Salavatullahi Teala Aleyhim Ecmain", "Mualecat-ı Hükame" başlıklı metinler yer almaktadır.

35 numaralı cönk: Divriği'nin Aydoğan köyünde tutulmuştur. 15 X 32 cm. boyutunda ve 98 yapraktır. Rik'a yazı çeşidi ile yazılmıştır. Yazılar siyah mürekkeplidir, ancak ayetlerin yer aldığı kısımlar kırmızı renkli mürekkeple yazılmıştır. Muhteva itibarı ile çeşitlilik gösterir. Cönk içerisinde Alevî-Bektâşî şairlerinden; *Abdâl Musa, Âhu Baba, Âşık-ı Gedâ, Âşık Veli, Âşık Yunus, Biçâre, Derviş Ali, Derviş İbrahim, Derviş Muhammed, Er Mustafa, Fuzulî, Hatayî, Hüseyin, İrşâdî, Kaygusuz Abdal, Kul Himmet, Kul Veli, Muhammed, Muhyî, Nakşî, Nesimî Sultan, Niyazî, Noksanî, Pîr Sultan Abdal, Sefil Ali, Ulvî, Veli, Virânî Sultan*'ın şiirleri kayıtlıdır. Üç tane de mahlassız şiir bulunmaktadır. Ayrıca Oniki İmam'ın isimleri, on dört masum-ı pâk ve şehit edilişleri, tarikât ve şeriât makamları, "Tarik-ı İmam Caferü's Sâdık" başlıklı bir bölüm, Kaygusuz Abdâl'in "Vücûdnâme" "Budalanâme" ve "Kitâb-ı Miglâte" adlı mensur eserlerinden bölümler Hacı Bektaş Veli'nin manzum vasiyetnâmesi de yer almaktadır. "Budalanâme" ve "Kitâb-ı Miglâte" adlı eserler cönkte "Hezâ Kitâb-ı Pendnâme Evliyâ-yı Bektâşî Gaygusuz Baba" başlığı altında verilmiştir. Cönk içerisinde Lâtin harfleriyle yazılmış iki sayfa bulunmaktadır. Bu sayfalarda eserin değerine dikkat çekilmesinin yanında yazının bozukluğu ve silindiği, yapraklarının yırtıldığı, bu sebeple iyi okunamadığı vurgulanmıştır. Bu ifadelerin sonunda yer alan Cönkteki; "Yozgat, Akdağmadeni, Çerçialan Köyünden Ahmet Bozdan" ve "Sivas, Divriği, Diktaş Köyü, Kadioğullarından Kâmil oğlu Hasan" ibarelerinden anlaşıldığına göre muhtelif zamanlarda el değiştirmiştir. En son Aydoğan köyünden Hasan Yalıncaclı'da bulunmaktadır.

Elimizdeki cönklerin genel özelliklerini şu şekilde niteleyebiliriz:

*Cönklerin hemen hemen yarısı XIX. yüzyılda, kalanı da XX. yüzyılın başlarında tutulmuştur.

*Cönkün yaprak sayıları 18-123 arasında değişmektedir.

*Tamamı sığirdili şeklindedir. Boyutları Eni 8 cm. ve 23 cm. arasında değişmektedir.

*Çoğu ciltlidir. Ciltli olanların bir kısmı deri, bir kısmı mukavva ile ciltlenmiştir.

*Yazı karakteri daha çok rik'a ve ta'liktir.

"Şiirlerin sonunda genellikle bittiğine işaret eden "temmet" lafzı yahut "mim" harfi yazılmıştır.

* Çok sayıda ağız özelliğini ihtiva eden kelime vardır. Sözcüğü; bahçe-bakçe, gonca-konca, fincan-filcan bunlardan bazılarıdır.

*Şiirlerin büyük çoğunluğunun sahibi bellidir. Ancak az da olsa mahlassız şiirlere rastlanmaktadır.

*Tek ayak olan şiirlerin dördüncü mısralarına genellikle, "Bu da onun gibi, bu da öyle" anlamına gelen "Eyzan" sözü getirilmiştir.

*Cönklerde yazılı bulunan yüzlerce şiir içinde nefes, nutuk, ilahî, devriye, koşma, şarkı, semaî, münacat, mersiye, gazel, kıta, müfret, mani gibi şekil ve türler karşımıza çıkmaktadır.

*Tanıtmaya çalıştığımız cönklerde, şiirlerin dışında bazı notlar ve özel bilgiler de kayıtlıdır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Hz. Muhammed'den şefaât dileme, Kur'an-ı Kerim'den ayetler, Kerbelâ olayı, Miraç hadisesi, salâvat name-i İmameyn, Sülâle-i Nebi Aleyhim ecmain, fikhî konular, öğütler, yılan duası, saki duası, hastalıklar (basur, sarılık, baş ağrısı, öksürük, kulak ağrısı, kuduz, kuru yara) ve ilaç tarifleri, büyü.

*Çoğu cönklerde yazıldığı tarihe ait herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak bazılarında "Üçpınar karyesinde Mansur oğlu Veli Efendi'nin mecmuasıdır. Sene 1335 (M. 1919)" şeklinde kayıtlara rastlanılmaktadır.

*Âşık Edebiyatında ve Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatında kendisine yer bulmuş Aşıkî, Dedemoğlu, Dertli, Derviş Ali, Er Mustafa, Fedayî, Gevheri, Kul Himmet, Kul Himmet Üstadım, Niyazî, Noksanî, Pir Sultan Abdal, Şah Hatayî, Hasretî, Teslim Abdal, Veli, Viranî gibi pek çok ünlü şairlerin yanı sıra yeni isimlere de rastlamaktayız. Sözcüğü Bâki, Biçare Kalender, Caferoğlu, Cefalı, Cihanî, Deli Şükriü, Duran Abdal, Gani Baba, Hacı Recep, Hakkı, Halî, Halimî, Hayri, İradi, Kul Gulam, Kul Safi, Kul Sıtkı, Musa Dede, Necmî, Ragıbî, Sefil Abdal, Selîmî, Selmanî, Seyyitoğlu, Sofuoğlu, Teslimoğlu, Tevruzî, Ülfetî, Vuslatî, Zâhir, Zarurî, Zekayî, Ziya, Zuhurî edebiyatımızda yer alması gereken yeni isimlerdir. Bu durum Âşık Edebiyatında araştırma yapacak olanlar için oldukça sevindiricidir.